

Gimnazija Poljane

METELČICA DANES

SLOVENŠČINA

RAZISKOVALNA NALOGA

Avtorji: Filip Slakan Jakovljević, Luka Rotar in Nikolaj Makuc, 3. H

Mentorica: Alenka Arbiter

Somentor: dr. Kozma Ahačič

Ljubljana, marec 2021

ZAHVALA

Iskreno bi se radi zahvalili mentorici Alenki Arbiter in somentorju dr. Kozmi Ahačiču za vso njuno podporo in pomoč, brez katere zagotovo ne bi bili tako uspešni pri tej raziskovalni nalogi.

POVZETEK

Uvod: Franc Serafin Metelko je bil slovenski jezikoslovec, ki je deloval v obdobju, ko se je v slovenščino sprejemal boljši črkopis. Ponudil je rešitev v obliki svoje slovnice in abecede.

Namen: Prvi del raziskovalne naloge je namenjen ponazoritvi, kako bi izgledala metelčica v današnji slovenščini. Drugi del prikazuje odnos širše in strokovne javnosti do Metelka in metelčice, pa tudi nove možnosti ali ovire, ki bi jih prinesla uvedba novega črkopisa dandanes.

Metode dela: Pri raziskovanju smo v prvem delu uporabljali induktivno-deduktivno metodo in se za zapis metelčice poslužili aplikacije ZRCola. V drugem delu je bila opravljena anketa na naključnem vzorcu, ki je bila dostopna prek spleta na platformi Google obrazci.

Rezultati: V prvem delu so rezultati predstavljeni skozi pravila, ki bi veljala ob uporabi metelčice v današnji slovenščini. Rezultati drugega dela se nanašajo na anketo. Anketo je izpolnilo 113 oseb, pretežno ženskega spola, večinsko z visokošolsko izobrazbo, med katerimi je bilo 30 strokovnjakov in 83 nestrokovnjakov. Večina anketirancev je bila iz Osrednjeslovenske statistične regije, najbolj zastopana pa je bila starostna skupina med 41 in 60 let. Med strokovnjaki in nestrokovnjaki ni bilo pomembnih razlik v poznavanju Metelka. Večini anketirancev se je zdel trenutni način zapisovanja slovenščine ustrezen. Z zamislijo, da bi imel vsak glas svojo črko se večina anketirancev ni strinjala. Še večji delež se ni strinjal z uporabo Metelkovih črk v slovenskem jeziku. Nekaj več kot polovica vprašanih ne bi bila pripravljena zamenjati pisave, četudi bi izboljšala zapis slovenščine. Nestrokovnjaki so se statistično bolj pomembno strinjali z uporabo Metelkovih črk v slovenščini. Moški so bili statistično pomembno bolj pripravljeni zamenjati pisavo v primeru, da bi izboljšala zapis slovenščine. Starejše starostne skupine so statistično pomembno bolj poznale Metelka.

Razprava in zaključek: Metelkov črkopis bi bil lahko uporaben v današnji slovenščini, ker odpravlja mnoge težave, vendar tudi kakšno povzroča. Jezik je živ in se spreminja, črkopis pa je bolj okoren – za njegovo spremembo je potreben širši družbeni konsenz, ki je strokovno podprt.

Ključne besede: metelčica, črkopis, slovenščina, javno mnenje

ABSTRACT

Introduction: Franc Serafin Metelko was a Slovene linguist, active in a time of many ambitious spelling reforms of the Slovene language. He presented his solution in the form of a unique alphabet.

Purpose: The first part of our research assignment represents how Metelko's alphabet would look in the contexts of modern Slovene. The second shows the broader public's opinion on and reaction to Metelko, his alphabet and new possibilities and obstacles, which the implementation of a new spelling reform in the present day would bring.

Methodology: In researching and working on the first part, we used the inductive-deductive method and the application ZRCola to write the characters of Metelko's alphabet. For the second part, we conducted a survey, which was available on the online platform Google forms, on a random sample of the population.

Results: The first part is presented through the grammatical rules which would apply to the modern use of the Metelko alphabet in Slovene. The results of the second part are in relation to the survey. It was filled out by 113 persons (mostly female with a higher degree of education) comprising of 30 professionals in the field of Slavic studies or linguistics and 83 laypersons. The majority of respondents were from the statistic region of Central Slovenia and the most represented age group was between 41 and 60. There were no major differences between the professional and laypersons when it came to their knowledge about Metelko (older age groups however were statistically more likely to rate their knowledge in this field higher). Most people responded that they are satisfied with the way Slovene is currently been written and disagreed with the notion that each sound should be represented with only one letter. An even larger group disagreed with the implementation of Metelko's letters (Laypersons were statistically more open to this idea). Slightly more than half of the respondents said that they would not be willing to replace or learn how to use a new alphabet, even if it would objectively improve the way we write our language. Men were statistically more likely to support this kind of change.

Discussion and conclusion: Metelko's spelling reform could be useful when it comes to writing modern Slovene, as it solves many of its problems, yet its implementation would cause some new ones. Language is a living thing but spelling reforms are stiffer and less flexible, so a wider popular support is required before it can be successfully implemented.

Key words and phrases: Metelko alphabet, spelling, Slovene, public opinion

KAZALO VSEBINE

1	UVOD.....	1
1.1	Metelčica v slovnici iz leta 1825	3
1.1.1	Črkopis	3
1.1.2	Vstavljanje <i>j</i> ali v med dva zaporedna samoglasnika	6
1.1.3	Morfonološko načelo	7
2	NAMEN	8
3	METODE DELA.....	9
4	REZULTATI	11
4.1	Metelčica danes.....	11
4.1.1	Črke	11
4.1.2	Vstavljanje <i>j</i> ali v med dva zaporedna samoglasnika	13
4.1.3	Morfonološko načelo	14
4.2	Rezultati ankete.....	15
4.2.1	Odgovori na vprašanja o Metelku in metelčici.....	16
4.2.2	Razlike med strokovnjaki in nestrokovnjaki	19
5	RAZPRAVA.....	21
5.1	Metelčica danes.....	21
5.1.1	Črke	21
5.1.2	Vstavljanje <i>j</i> ali v med dva zaporedna samoglasnika	24
5.1.3	Morfonološko načelo	26
5.2	Anketa	27
6	ZAKLJUČEK	29
7	SEZNAM LITERATURE	30
8	PRILOGE	32
8.1	Besedilo pripovedke Bela kača s kronico v sodobni metelčici ter v slovnici	32
8.2	Anketa	34

KAZALO SLIK

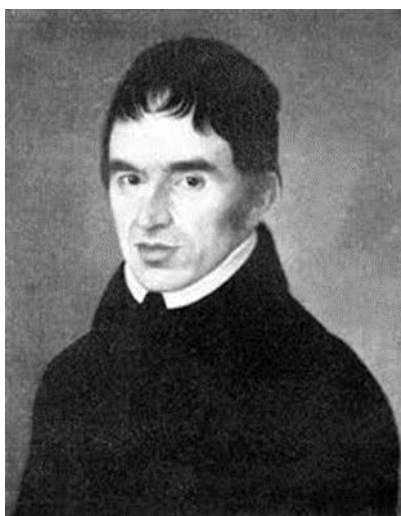
Slika 1: Potret Franca Serafina Metelka.....	1
Slika 2: Metelčica.....	4
Slika 3: Besedilo v metelčici	7
Slika 4: Sodobna metelčica	11
Slika 5: Struktura anketirancev po spolu.....	15
Slika 6: Struktura anketirancev po starostnih skupinah	15
Slika 7: Najvišja formalna izobrazba anketirancev	15
Slika 8: Struktura anketirancev po statističnih regijah.....	16
Slika 9: Struktura anketirancev po strokovnjakih in nestrokovnjakih	16
Slika 10: Frekvenčna porazdelitev odgovorov na vprašanje: »Kako bi ocenili svoje znanje o Francu Serafinu Metelku na lestvici od 1 do 5?«.....	17
Slika 11: Porazdelitev odgovorov na vprašanje: »Ali se vam zdi trenutni način zapisovanja knjižne slovenščine primeren?«	17
Slika 12: Delež odgovorov na vprašanje: »Ali se strinjate z zamislijo, da bi imel vsak glas svojo črko?«	18
Slika 13: Delež odgovorov na vprašanje »Ali menite, da bi se lahko črke na sliki (abeceda metelčice) uporabljalo v slovenščini?«	18
Slika 14: Delež odgovor na vprašanje »Ali bi bili pripravljeni zamenjati pisavo v primeru, da bi izboljšala zapis slovenščine?«	18

KAZALO TABEL

Tabela 1: Označevanje posebnih oblik po morfonološkem načelu	14
Tabela 2: Demografski podatki anketirancev in razlike med strokovnjaki in nestrokovnjaki	19
Tabela 3: Odgovori na vprašanja anketirancev in razlike med strokovnjaki in nestrokovnjaki	19
Tabela 4: Povezanost med demografskimi podatki in odgovori na vprašanja o metelčici..	20
Tabela 5: Vstavljanje j ali v med vse možne kombinacije samoglasnikov	24
Tabela 6: Vstavljanje j ali v med vse kombinacije samoglasnikov, kjer sta o in ø izjemi .	25
Tabela 7: Vstavljanje j ali v med kombinacije samoglasnikov le, kadar ni vpliva na izgovorjavo	26

1 UVOD

Franc Serafin Metelko (slika 1), slovenski jezikoslovec, šolski in nabožni pisatelj, doma iz Škocjana na Dolenjskem, je s svojim delom pomembno prispeval k razvoju slovenskega knjižnega jezika. Že kot otroka so ga očarale Vodnikove pesmi, po študiju filozofije in bogoslovja pa je postal duhovnik. Kot kaplan je delal v Gorjah. Kasneje je bil profesor na stolici za slovenski jezik na ljubljanskem liceju. Tu se je kot učitelj seznanil s problemi, ki so tedaj pestili slaviste in se nato odločil reformirati slovensko slovnico.¹ V okviru tega je razvil svoj novi črkopis, danes znan kot metelčica, ki je v raziskovalni nalogi nazorno predstavljen in obrazložen. Tako v osnovnih šolah kot v gimnazijah se pri slovenščini obravnava burno obdobje 19. stoletja, ko so Slovenci iskali boljši črkopis za zapis slovenskega jezika. Najbolj znani poskusi iz tedanjega časa so metelčica, dajnčica in gajica (danes slovenica), ki so bili ustvarjeni, da bi presegli ovire, ki jih je postavljala do takrat uporabljana bohoričica. Tu se običajno razlaga zaključni, tudi v učbenikih ni veliko več podatkov.

Slika 1: Potret Franca Serafina Metelka

Ob vprašanju, zakaj za zapisovanje slovenščine uporabljamo takšno pisavo, kot jo poznamo danes in ne kakšne druge, moramo pogled upreti daleč nazaj v začetke njenega razvoja. V najzgodnejši dobi slovenščine ni bilo zapisov, saj se tudi zapisi praslovanščine, ki se je govorila stoletja prej, niso ohranili ali pa niso nikoli obstajali. V srednjem veku zapis slovenščine ni bil enoten, saj so ga zgolj posamično zapisovali večinoma zaradi verskih

¹ Kolarič (1933): Metelko, Franc Serafin (1789–1860).

potreb in zato tudi ni bilo enotnega zapisa. Brižinski spomeniki, najstarejši zapisi naše materinščine, so pisani v karolinški minuskuli, glasovi pa so zapisani neenotno in na podlagi tedanjih navad za zapis nemščine. Kasneje so v drugih srednjeveških rokopisih uporabljali gotico, a tudi to brez posebnih pravil za zapis posameznih glasov.²

Razcvet slovenskega knjižnega jezika v 16. stoletju je že zelo zgodaj zavrgel gotico, kot pisavo primerno za slovenski jezik. Leta 1555 je Primož Trubar namesto nje uvedel humanistično latinico, svoj prvotni način zapisovanja posameznih glasov pa je ohranil. Njegovi nasledniki (zlasti Jurij Dalmatin in Adam Bohorič) so uvedli novo pisavo bohoričico. To je bila latinica z zapisom nekaterih slovenskih glasov z dvočrkji in nekaterih sklopov (npr. *šč*) s tročrkji. Bohoričica se je uporabljala od temeljnega dela 16. stoletja, Dalmatinove Biblije. Pod vplivom tega besedila, ki so ga uporabljali tudi v naslednjih desetletjih, se je bohoričica ohranila do 19. stoletja.³

Že v 18. stoletju so bili nekateri nezadovoljni z okornostjo zapisovanja v bohoričici. Marko Pohlin je zato v svoji slovnici iz leta 1768 skušal uvesti nov način zapisovanja, a z njim ni prodl.⁴

V 19. stoletju so se začeli prebujati evropski narodi. Nekateri so se zblížali, drugi zasovražili. Oboje se je dogodilo tudi na Slovenskem, kjer je hkraten odpor do vsega nemškega dopolnjevala ljubezen do ostalih Slovanov, še posebno južnih. Temu primerno se je oblikoval pogled na zapis slovenščine. Pojavilo se je veliko predlogov. Zgledujoč po Čehih in Srbih, ter ostalih narodih, ki uporabljajo cirilico, se je pričelo zagovarjati načelo enega znaka za en glas, ki ga je zlasti podpiral Jernej Kopitar pri premislekih v svoji slovnici iz leta 1809.⁵ Prišlo je do burnih razprav o tem, kateri črkopis in način zapisovanja posameznih glasov bi bil za slovenščino najustrežnejši. To dogajanje imenujemo črkarska pravda.⁶ Zelo lepo jo ponazori Prešernov istoimenski sonet o dveh kašah. Bitka se je bila med zagovorniki stare ustaljene pisave bohoričice in jezikoslovci, ki so želeli napredek na področju pisave. Med njimi sta bila zlasti izpostavljena slovničar Franc Serafin Metelko in njegov učitelj Jernej Kopitar. Metelko je izoblikoval popolnoma novo pisavo, ki jo danes imenujemo metelčica. Sicer se je v vzhodnoslovenskem prostoru izoblikovala še ena podobna pisava, dajncica, a je bila deležna manjše pozornosti. Metelko je bil namreč v nasprotju z Dajnkom

² Štih, Simoniti in Vodopivec (2016): Slovenska zgodovina, str. 152, 185, 203.

³ Štih, Simoniti in Vodopivec (2016): Slovenska zgodovina, str. 209–211.

⁴ <https://www.fran.si/slovnice-in-pravopisi/7/1768-pohlin>.

⁵ <https://www.fran.si/slovnice-in-pravopisi/10/1809-kopitar>.

⁶ Štih, Simoniti in Vodopivec (2016): Slovenska zgodovina, str. 211.

uveljavljen in spoštovan znanstvenik. To od leta 1831 trajajočo *vojno*, je po treh letih prekinil Janez Bleiweis, urednik časopisa Kmetijske in rokodelske novice, ko je uvedel pisavo gajico,⁷ različico latinske pisave z nekaterimi novimi znaki, ki se imenuje po pobudniku Ljudevitu Gaju. Pisava se je s časnikom razširila med ljudmi, pomenila pa je simbolno zmago Kopitarjevih idej in poraz Prešernovega kroga. Tako se je pisava ustalila in dokaj nespremenjena ohranila do današnjih dni.⁸

1.1 Metelčica v slovnici iz leta 1825

V tem podpoglavju bomo predstavili črkopis, načelo za ravnanje ob pojavu dveh zaporednih samoglasnikov in morfonolško načelo v Metelkovi slovnici iz leta 1825. Ta vsebina je pomembna za razumevanje rezultatov in razprave.

1.1.1 Črkopis

Metelko je na začetku svoje slovnice obrazložil, da mora biti latinica za potrebe slovenskega jezika dopolnjena z dodatnimi črkami – pri tem je sledil slovnici Jerneja Kopitarja.⁹ Da bi se znebil dvočrkij, je kot vodilno načelo svojega črkopisa (slika 2) v slovnici poudaril, da je vsak glas potrebno zapisati le z eno črko. Večina črk, prisotnih v bohoričici, se mu je zdela ustreznih in tako njihove izgovorjave ter uporabe ni spreminjal.¹⁰ Bil je mnenja, da je treba latinico dopolniti z znaki, ki bi bili prilagojeni slovenščini in drugim slovanskim jezikom. Tako je abecedi dodal nekaj novih črk, ki jih lahko razdelimo v štiri kategorije:

1. samoglasniki in polglasnik
2. šumniki in sičnika
3. palatalna l' in n'
4. mehkonebni in grleni h

⁷ Štih, Simoniti in Vodopivec (2016): Slovenska zgodovina, str. 400–410.

⁸ Štih, Simoniti in Vodopivec (2016): Slovenska zgodovina, str. 412.

⁹ Metelko (1825): Lehrgebäude der slowenischen Sprache im Königreiche Illyrien und in den benachbarten Provinzen.

¹⁰ Metelko (1825): Lehrgebäude der slowenischen Sprache im Königreiche Illyrien und in den benachbarten Provinzen, str. 2.

Aa Bb Dd Ee €€ Ff Gg Hh

Hh Ii Zz Jj Kk Ll Ll Mm

Nn Nn Oo Oo Pp Rr Ss Ww

Ww Zz Ææ Tt Uu Vv ηη Ξξ

Slika 2: Metelčica

Samoglasniki *a*, *u* in *i* so ostali nespremenjeni, spremembe pa je uvedel pri *o* in *e*.

Črka *o* se je uporabljala za zapis ozkega *o* (fonetični zapis: /o/), uvedena nova črka *o* (/ɔ/), ki nekoliko spominja na malo grško črko omega (*ω*), pa je označevala široki *o*, torej po Metelkovo »*o*«, ki se bliža *a*«. ¹¹

Primeri uporabe pri *o*: *gospoda* ('pripadniki plemiškega ali meščanskega sloja') in *gospoda* ('rodilnik samostalnika *gospod*'). Nenaglašeni *o*, kot ta v prvem zlogu zgornjih besed, se je prav tako zapisal s črko *o*, čeprav ni niti ozek niti širok. ¹²

Nekatere besede v Metelkovi slovnici, kot so *ovna* ('ovca'), *oko* ('oko') in *kolovož* ('kolovoz') niso zapisane popolnoma dosledno. ¹³

Črka *e* se je uporabljala za zapis širokega *e* (/ɛ/) – »*e*«, ki se bliža *a*«. ¹⁴ Nova črka *€*, ki spominja na malo grško črko epsilon (*ε*), pa je označevala ozki *e* (/e/). ¹⁵

Primeri: *mesto* in *dokler*.

¹¹ Metelko (1825): Lehrgebäude der slowenischen Sprache im Königreiche Illyrien und in den benachbarten Provinzen, str. 3.

¹² Metelko (1825): Lehrgebäude der slowenischen Sprache im Königreiche Illyrien und in den benachbarten Provinzen, str. 3.

¹³ Metelko (1825): Lehrgebäude der slowenischen Sprache im Königreiche Illyrien und in den benachbarten Provinzen, str. 13, 19.

¹⁴ Metelko (1825): Lehrgebäude der slowenischen Sprache im Königreiche Illyrien und in den benachbarten Provinzen, str. 2.

¹⁵ Metelko (1825): Lehrgebäude der slowenischen Sprache im Königreiche Illyrien und in den benachbarten Provinzen, str. 2.

Dodan je bil tudi polglasnik (/ə/), zapisan s črko *ə*. Metelko ga je primerjal s francoskim *e-muet* v besedi *je* ('jaz') in z nemškim *e* v besedi *Vater* ('oče').¹⁶ Tako v bohoričici kot v gajici in kasneje slovenici polglasnik nima svojega znaka ter se ga zapisuje z *e*, zlogotvornim *r* ali pa se ga iz zapisa izpušča. Metelko takšnega zapisa ni dojemal kot sprejemljivega, saj po njegovem mnenju vodi k dvoumnosti.¹⁷ Polglasnik se je uporabljal na koncu nedoločnikov, kjer ga danes nadomešča *-i*. S polglasnikom je Metelko zapisoval tudi deležnike na *-l*, množinsko končnico nekaterih samostalnikov in za predlogom *v*.

Primeri: *pastə*, *padəl*, *pəslatə*, *pərt*, *dobər*, *otrəŋə* in *və vərt*.

Metelko je za zlitnik *c* in zveneči pripornik *z* dodal nova znaka *ŋ* in *ʒ*, medtem ko je s ostal enak tistemu v bohoričici in gajici.

Primeri: *pəʒno* in *perutniŋa*.

V članku v Bleiweisovih *Kmetijskih in rokodelskih novicah* je Metelko argumentiral,¹⁸ da so nekatere črke v zapisane v gajici med seboj težko ločljive, kot primer sta podana *c* in *e*, ki sta si zelo podobna.

Metelko je vsem šumnikom dodelil nove znake; *ɥ* za *č*, *ʋ* za *š* in *ʒ* za *ž*. Zgledoval se je predvsem po ciriličnih znakih, saj se je pridruževal Kopitarjevemu mnenju,¹⁹ da v slovenskem in nasploh slovanskem črkopisu črke ne smejo imeti diakritičnih znamenj – strešic, krožcev, itd.

Primeri: *kovaɥ*, *duʋa* in *sluʒba*.

Poleg šumnikov, ki so prisotni v današnji abecedi, je metelčica vsebovala tudi *ʋ* (/ʃtʃ/), ki ga je Metelko definiral kot glas, ki ga na Dolenjskem in Notranjskem izgovarjajo kot *šč*, na Gorenjskem pa kot ostrejši *š*.²⁰ Takšna razlaga sovпада s poznejšo reformo novih oblik, pred katero so na Kranjskem *šč* v vseh okoliščinah pisali s *š*, npr. *pišal* ('piščal') in *dvorīše* ('dvorīšče').²¹ *ʋ* pa dvočrkju *šč* ni bil popolnoma enakovreden, saj se je pri zapisu besed

¹⁶ Metelko (1825): *Lehrgebäude der slowenischen Sprache im Königreiche Illyrien und in den benachbarten Provinzen*, str. 3.

¹⁷ Metelko (1825): *Lehrgebäude der slowenischen Sprache im Königreiche Illyrien und in den benachbarten Provinzen*, str. 3.

¹⁸ Pistor (2012): *Pravopisne teme v Novicah 1844–1896*, str. 9.

¹⁹ Kolarič (1933): *Metelko, Franc Serafin (1789–1860)*.

²⁰ Metelko (1825): *Lehrgebäude der slowenischen Sprache im Königreiche Illyrien und in den benachbarten Provinzen*, str. 8.

²¹ Metelko (1825): *Lehrgebäude der slowenischen Sprache im Königreiche Illyrien und in den benachbarten Provinzen*, str. 8.

med njima ločevalo na podlagi gorenjske izgovorjave, ki v redkih primerih vsebuje šč.²² Na primer *ko wʋʌk* ('košček'), *ubo wʋʌk* ('ubožček'), *Lʌwʋan* ('Leščan'). Opazili smo torej, da je Metelko z dvočrkjem zapisal tiste besede, ki bi imele, če bi bile izgovorjene z ostrim š, drugačen pomen in tudi nekatere tvorjenke ter pomanjševalnice.

Primeri: *sloven wʋina* in *pu wʋatʌ*.

Za palatalna *l* (/lj/) in *n* (/nj/) je Metelko uporabil novi črki *ʌ* in *ɲ*. Glasova, ki ju črki označujta je enačil z italijanskima *gl* in *gn*.²³ Črki *ʌ* in *ɲ* sta bili uporabljeni v vseh okoliščinah in za njiju Metelko ni poudaril posebnosti, kakor pri *wʋ*.

Primeri: *kraʌ*, *kɲɲ*, *nejevoʌa*, *ʌudsko*, *ɲega*.²⁴

Nova črka *h* (/x/) je označevala mehkonebni *h*. Po Metelku je mehkonebni *h* ustrezal nemškemu dvočrkju *ch* in stal pred soglasniki, polglasnikom ali na koncu besede.²⁵

Primeri: *meʌk*, *hvala* in *meʌ*.

Mehkonebni *h* je bolj pogost od grlenega *h* (/h/), ki ga je Metelko zapisal z latinsko črko *h*. Grleni *h* se pojavlja pred samoglasniki na začetku besed in v določenih primerih tudi sredi besede. Metelko ga je opisal kot »neposreden, popolnoma neoviran dih iz pljuč skozi usta, ki naj bi ga poznali že Rimljani«.²⁶

Primeri: *ha ha*, *naha* in *hočem*.²⁷

1.1.2 Vstavljanje *j* ali *v* med dva zaporedna samoglasnika

Metelko je v slovnici poudaril, da se mora med dva samoglasnika vstaviti *v* ali *j*, da se popolni vrzel med njima.²⁸ Drugače naj bi bila kombinacija glasov Slovincu težko izgovorljiva ali

²² Metelko (1825): Lehrgebäude der slowenischen Sprache im Königreiche Illyrien und in den benachbarten Provinzen, str. 8.

²³ Metelko (1825): Lehrgebäude der slowenischen Sprache im Königreiche Illyrien und in den benachbarten Provinzen, str. 1.

²⁴ Metelko (1825): Lehrgebäude der slowenischen Sprache im Königreiche Illyrien und in den benachbarten Provinzen, str. 7.

²⁵ Metelko (1830) Slowenische Sprachlehre, str. 5.

²⁶ Metelko (1825): Lehrgebäude der slowenischen Sprache im Königreiche Illyrien und in den benachbarten Provinzen, str. 5.

²⁷ Metelko (1825): Lehrgebäude der slowenischen Sprache im Königreiche Illyrien und in den benachbarten Provinzen, str. 5.

²⁸ Metelko (1825): Lehrgebäude der slowenischen Sprache im Königreiche Illyrien und in den benachbarten Provinzen, str. 16.

celo neizgovorljiva; podobno misel je izrazil tudi Matej Cigale v članku v *Kmetijskih in rokodelskih novicah*.²⁹ Fran Levec je pozneje v pravopisu leta 1899 uzakonil končnico *-ija*, pri tujih besedah, ki se končajo na *-ia*, *-ie*, *-ea*. Tukaj zev zapira črka *j*. Definiral je tudi spremembo dvoglasnikov *au*, *eu*, *ai*, *ei*, *oi* in *ui* v *av*, *ev*, *aj*, *ej*, *oj* in *uj*, kjer se vstavita *j* oziroma *v*. Levec je zapisal tudi spremembo *ae* in *oe* v *e*, medtem ko preostalih kombinacij dveh zaporednih samoglasnikov ni spreminjal.³⁰

1.1.3 Morfonološko načelo

Metelko je nakazal tudi težnjo po zapisu besed po morfonološkem načelu. Sam je sicer uporabljal izraz »etimologija«, ki pa je v tistem času pomenil 'oblikoslovje'. Sodobni izraz morfonološko načelo takrat seveda še ni bil v rabi. Podal je primer, da bi lahko, če bi gledali samo na izgovorjavo, pisali besede po izgovorjavi. *Mras* za 'mraz', *noš* za 'nož' in *obras* za 'obraz', a bi to po nepotrebnem zapletlo sklanjanje besed in s tem vidno prepoznavnost in stalnost posamezne besede; *mras*, *mraza*, *mrazu*, *mras*, *o mrazu*, *z mrazom*. Tako je potrdil, da se je v takih primerih bolje ravnati po morfonološkem načelu in ne po pravilu ena glas ena črka.³¹

Metelkove novosti so najboljše vidne v besedilih (slika 3).

Ћaba inz vøl

Ћaba je vidala vøla na travnøke, inz ĳelí nemu enaka bitz. 3aune tadej svøjo gérba-sto kóxo napimévátz, tar vpráwa svøje to-variwíne: Alz nészm takó velíka kakor vøl? Nész, ne, ji pravijo. Le we bol se napéna, tar vprawa: Sam 3dé vandar velakzmu vølu enáka? Spet ji odgovore, de ne. Pa ne nē-ma; 3z vso moujó se bol inz bol napéna inz razpouz. Nápm vz nesreço parpravz. Kdor sam sebe prāv pozná, se néma ųzmú napimévátz.

Slika 3: Besedilo v metelčici

²⁹ Pistor (2012): Pravopisne teme v Novicah 1844–1896, str. 33.

³⁰ Pistor (2012): Pravopisne teme v Novicah 1844–1896, str. 33.

³¹ Metelko (1825): Lehrgebäude der slowenischen Sprache im Königreiche Illyrien und in den benachbarten Provinzen, str. 8–9.

2 NAMEN

Raziskovalna naloga je sestavljena iz dveh delov.

V prvem delu je naš namen ponazoriti, kako bi metelčica izgledala v današnji slovenščini. Naše raziskovalno vprašanje je, ali bi se dalo metelčico prilagoditi današnji slovenščini, vendar hkrati obdržati nekatera pravila, ki so bila ob črkopisu uvedena v Metelkovi slovnici iz leta 1825.

V drugem delu smo želeli prikazati odnos tako širše kot strokovne javnosti do Metelka in metelčice, pa tudi nove možnosti ali ovire, ki bi jih prinesla uvedba novega črkopisa v današnjem času.

3 METODE DELA

Za aplikacijo Metelkove slovnice v današnjem slovenskem jeziku smo uporabili induktivno-deduktivno metodo. To je metoda sklepanja iz posameznih primerov na splošno in obratno; sklepanje na osnovi splošnega na posamezni primer. Za pisanje črk iz metelčice smo uporabili program ZRCola 2 (Slovenija, ZRC SAZU, <https://zrcola.zrc-sazu.si/>)

Anketa (Priloga 2) je vsebovala 11 vprašanj zaprtega tipa. Le na tretje vprašanje so anketiranci dodatno odgovorili zgolj, če so nikalno odgovorili na drugo vprašanje. Vstopnih pogojev ni bilo. Anketo je lahko izpolnil vsak, ki se je za to prostovoljno odločil. Anketiranci so izpolnjevali anketo na spletu (Google obrazci; forms.gle/metelcica) v obdobju od 20. do 24. februarja 2021. Iz ankete smo lahko pridobili demografske podatke anketirancev (spol, starostno skupino, stopnjo izobrazbe in statistično regijo v kateri prebivajo). Prav tako smo pridobili podatke o slovenistih, oziroma jezikoslovcih in ostalih udeležencih. Drugi del vprašanj je vključeval poznavanje Metelka in metelčice in strinjanje ali nestrinjanje z načeli, ki jih je Metelko zagovarjal v svoji slovnici. Tretji del, pa je vključeval vprašanja o odnosu anketirancev do uvedbe sprememb v obstoječem slovenskem črkopisu.

Podatki iz ankete so prikazani grafično ali tabelarično z opisno statistiko (frekvenca, mediana (95 % interval zaupanja)).

Za vrednotenje razlik odgovorov na zastavljena vprašanja o metelčici med strokovnjaki in nestrokovnjaki smo uporabili Mann-Whitney test ($p \leq 0,05$). Test Mann-Whitney se pogosto uporabi kot ne-parametrična alternativa testa t za dva vzorca. Test Mann-Whitney obravnava ničelno domnevo, da sta porazdelitvi dveh neodvisnih skupin oz. vzorcev enaki.

Za ugotavljanje povezanosti med demografskimi podatki in odgovori na vprašanja o metelčici smo uporabili Spearmanov koeficient korelacije (ρ) ($p \leq 0,05$) s 95 % intervalom zaupanja (95 % IZ). Spearmanov koeficient korelacije prikazuje neparametrške stopnje povezanosti dveh ordinalnih spremenljivk (dveh spremenljivk, ki nista normalno porazdeljeni). Spearmanov koeficient korelacije je posebna oblika Pearsonovega koeficienta korelacije, v kateri so podatki pred izračunom koeficientov preoblikovani v range. Vrednosti koeficienta so v območju med -1 in 1 , pri čemer -1 pomeni popolno negativno korelacijo, 1 pa popolno pozitivno korelacijo. Za vrednotenje moči povezanosti spremenljivk navadno uporabljamo lestvico vrednosti koeficienta, in sicer:

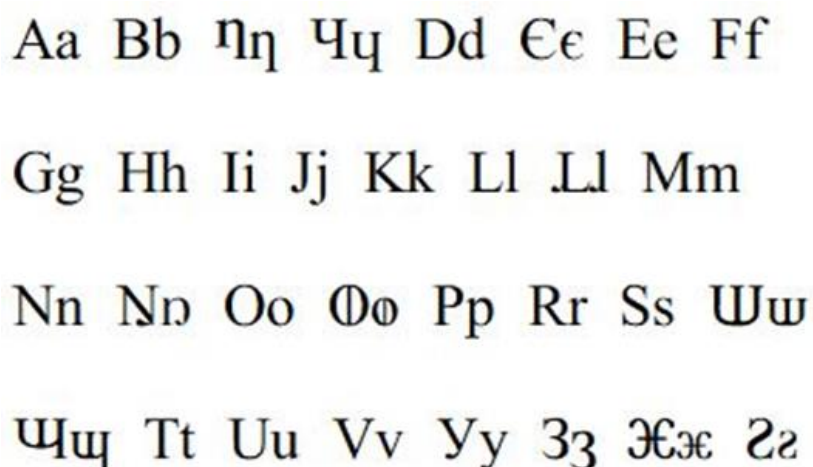
- 0,00 ni povezanosti
- 0,01–0,19 neznatna povezanost
- 0,20–0,39 šibka povezanost
- 0,40–0,59 zmerna povezanost
- 0,60–0,79 močna povezanost
- 0,80–1,00 zelo močna povezanost

4 REZULTATI

Rezultati so predstavljeni v dveh delih. Prvi del obsega naše delo z induktivno-deduktivno metodo, kjer smo raziskali možnosti uporabe metelčice v današnjem času. Drugi del rezultatov pa se nanaša na anketo.

4.1 Metelčica danes

V tem podpoglavju sta predstavljena metelčica, ki je prilagojena današnjemu jeziku, a vseeno ohranja nekatera načela, ki jih je Metelko zapisal v svoji slovnici. Najprej so pojasnjene črke, nato stik dveh samoglasnikov in nato morfonološko načelo v današnji metelčici. V tem delu so zapisana le pravila, razlogi za naše odločitve pa so podani v razpravi.

Slika 4: Sodobna metelčica

4.1.1 Črke

Večina črk bi bila v današnji metelčici enaka tistim iz 19. stoletja, raba nekaterih črk bi bila prilagojena. Ena črka bi se abecedi dodala, en glas pa bi bili primorani iz knjižne slovenščine izključiti.

Zapis vseh nenaglašanih o, tako ozkih kot širokih, s črko o bi se opustil. Nadomestil bi ga zapis, ki bi dovoljeval naglašena ali nenaglašena ø in o.

Primeri: *oblak* namesto *oblak*, *pøzabitē* namesto *pozabitē* in *øknø* namesto *økno*.

Enako se zgodi pri črkah *e* in *ē*, vendar do nedoslednosti v prvotni slovnici tako ali tako ni prihajalo.

Polglasnik *ē* bi se uporabljal, kjer se ga v slovenici izpušča in se ga označi z *e* ali z zlogotvornim *r*. Prav tako bi se ga pisalo v deležnikih na *-l*, končnice nedoločnikov pa bi se zapisovale z *-i* in ne z *-ē*, kakor je pisal Metelko. Večinoma bi bila uporaba polglasnika nespremenjena glede na Metelkovo, a bi ga izvzeli iz nekaterih arhaičnih in danes narečnih besed, kjer ga je Metelko pisal. To so besede, kjer so danes namesto polglasnika vstavljeni samoglasniki, ki v veliki meri spremenijo pomen besede. Raba polglasnika s predlogom v bi se opustila.

Primeri: *pēs*, *vērt*, *padēl*, *pisati* namesto *pisatē* in *tudi* namesto *tudē*.

Spremenila bi se uporaba črke *u*. Zapis dvočrkja *šč* bi se poenotil in enačil zapisu s črko *u*. Tako bi se črka *u* uporabljala v vseh okoliščinah.

Primeri: *košček* bi postal *ko upek*, *dvøri uje* in *sløven uina* pa bi se po ustaljeni navadi prav tako zapisovala s *u*.

Pri črkah *l* in *l* bi se oblikovalo preprosto pravilo, ki pravi, da se *l* in *l* izgovorita kot *lj* in *nj* povsod, razen ko sta na koncu besede – takrat se izgovorita le palatalizirano. Črki *l* in *l* bi se pisali v vseh okoliščinah, razen če je beseda zložena.

Za Metelkovi črki, ki označujeta mehkonebni *h* in grleni *h*, predvidevamo, da bi se razlikovanje med različnima glasovoma opustilo in bi tako vse *h* zapisovali z eno črko. To bi bila najverjetneje kar latinska črka *h*, to je tista, ki jo uporabljamo tudi danes v slovenici.

Metelko v svoji slovnici ni pisal o nekaterih glasovih, ki jih Slovenci izgovarjamo, bodisi ker takrat še niso obstajali bodisi ker se mu to ni zdelo pomembno. Nam se vseeno zdijo pomembni, zato smo se osredotočili tudi na njih.

Iz slovenščine bi se izključil glas *dž*, ki je edino preostalo dvočrkje. Glas *dž* se pojavlja v malem obsegu slovenskih besed. V večini primerov bi ga zamenjali s črko *æ*, lahko pa tudi s *u*. Ostaja tudi možnost večje uporabe sopomenk.

Primeri: *Ogørska*, *Maæarska*, *Ma uarska* ali *Magjarska* za *Madžarska*, *æez* za *džez*, *æin* za *džin*, *buæet* za *budžet* in *uamija* ali *æamija* za *džamija*.

Uvedla bi se nova črka – *y*, ki bi označevala dvoustnični *u* (/u/) ter njegovo nezvenečo (/ʌ/) in zvenečo različico (/w/). Črka bi se uporabljala le v besedah, kjer ne bi tvorila zloga ali se med pregibanjem ne bi pretvorila v drugo črko, navadno *v* ali *l*. *Y* bi se zapisoval tudi kot predlog, namesto današnjega *v* in Metelkovega *və*.

Primeri: *vøyk*, *Eyropa*, *søvza*, *yrata* in *ysak*; besede *vol*, *brv* in *igriv* se ne bi zapisovale s črko *y*. Predlog bi se spremenil: *y vørt* namesto *və vørt*.

4.1.2 Vstavljanje *j* ali *v* med dva zaporedna samoglasnika

Glede na to, da se kombinacija dveh zaporednih samoglasnikov pojavlja predvsem v tujkah, ki jih je danes veliko več kot pred 200 leti, bi Metelkovo pravilo zapolnitve zeva *z* v ali *j* nekoliko prilagodili. Zev bi se prekinil le v primeru, ko vstavitev *v* ali *j* ne bi vplivala na izgovorjavo besede. Leta 1899 je Fran Levec definiral večino kombinacij dveh zaporednih samoglasnikov, med katera se vstavi soglasnik. Naš model pa bi dodal še tri nove kombinacije.

Prva bi bila kombinacija samoglasnikov *ia*, ki jo je Levec definiral le za končnice.

Primeri: *dijamant* namesto *diamant*, *kølonijalizem* namesto *kolonializem* in *sørijala* namesto *sociala*.

Druga bi bila kombinacija samoglasnikov *iø*, ki je Levec ni definiral.

Primer: *bijølogija* namesto *biologija*.

Tretja bi bila kombinacija samoglasnikov *io*, ki je prav tako Levec ni definiral.

Primeri: *stadijon* namesto *stadion* in *ijon* namesto *ion*.

Zapis kombinacij samoglasnikov bi bil možen tudi z uporabo vezaja. To bi storili v primeru, ko je beseda tvorjenka in vsebuje dva zaporedna samoglasnika.

Primeri: *pri-imek* namesto *priimek*, *ne-izgøvør.fiv* namesto *neizgovorljiv*.

Drugih tvorjenk, torej tistih brez zaporedja dveh samoglasnikov, ne pišemo tako, razen v primeru, da ima zaporedje dveh enakih samoglasnikov.

Primer: *ød-dati* namesto *oddati*.

4.1.3 Morfonološko načelo

Pisava bi temeljila na načelu *piši kot govoriš*, da pa bi obdržali etimološko-morfonološki element pisave, bi nepravilne ali spremenjene oblike pri pregibanju označevali (tabela 1);

- Črki *l* in *lj* na koncu besed to vlogo že sami po sebi izvršujeta, saj palatalni *l* na koncu besede *kra.lj* opozori, da bo pri sklanjanju prišlo do spremembe.
- V nekaterih primerih pa bi prihajalo do sistematičnega prehajanja zvonečih nezvočnikov v nezveneče oblike (*težek* v *teškega*), kjer bi označili spremembo.
- Če bi šlo za spremembo z *y* ali pa za prehod iz zvonečega v nezveneči nezvočnik, bi označili spremenjeno obliko, če pa bi šlo za prehod med dvema nezvenečima nezvočnikoma, pa nespremenjeno obliko.
- Če bi bilo možnih izgovorjav več, a bi bile nepovezane s pregibanjem in se ne bi križale, bi uporabili etimološki zapis.

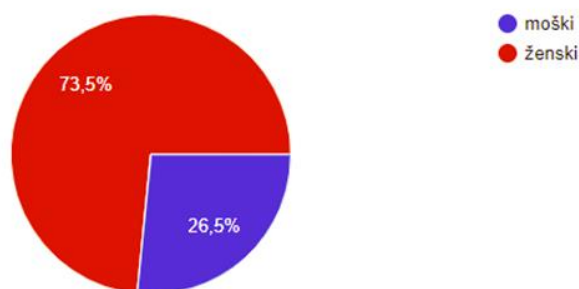
Tabela 1: Označevanje posebnih oblik po morfonološkem načelu

moderna zapis	vol	pisati	hrbet	oko
oznaka z ' za zvokom, v etimoloških oblikah	vol' vola volu vola o volu z volom	pisal' pisala pisalo pisala pisali pisali	hrbet hrb'ta hrb'tu hrbet o hrb'tu s hrb'tom	oko oč'esa oč'esu oko o oč'esu z oč'esom
vrsta prehoda	sprememba z [y]	zvoneči v nezveneči nezvočnik	zvoneči v nezveneči nezvočnik	nezveneči v zvoneči nezvočnik
način oznake	oznaka na obliki, ki je morfonološko spremenjena	oznaka na obliki, ki je morfonološko spremenjena	oznaka na obliki, ki je morfonološko spremenjena	oznaka na obliki, ki morfonološko ni spremenjena

Vso v tem poglavju omenjeno snov smo uporabili za zapis kratkega besedila. V metelčico z našimi reformami smo prepisali slovensko ljudsko pripovedko Bela kača s kronico (Priloga 1). Za boljšo preglednost smo za besedilom v metelčici priložili še besedilo v slovenici.

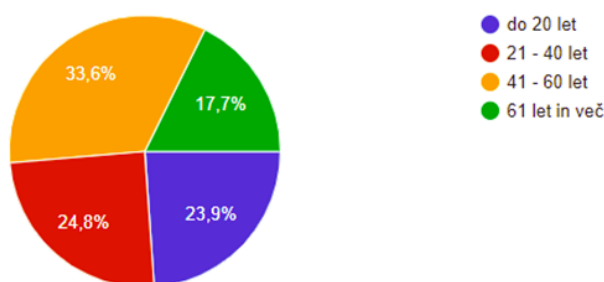
4.2 Rezultati ankete

Anketo je izpolnilo 113 oseb, od tega je bila večina žensk (slika 5).

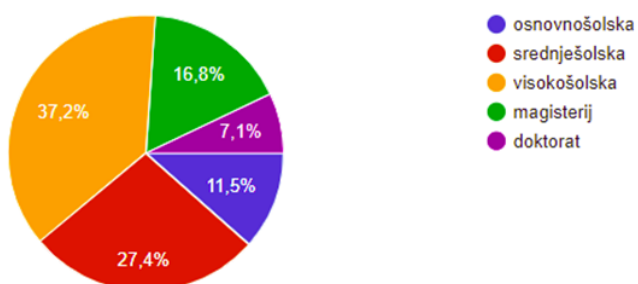
Slika 5: Struktura anketirancev po spolu

Prevladovala je starostna skupina od 41 do 60 let, najmanj je bila zastopana starostna skupina 61 let in več (slika 6).

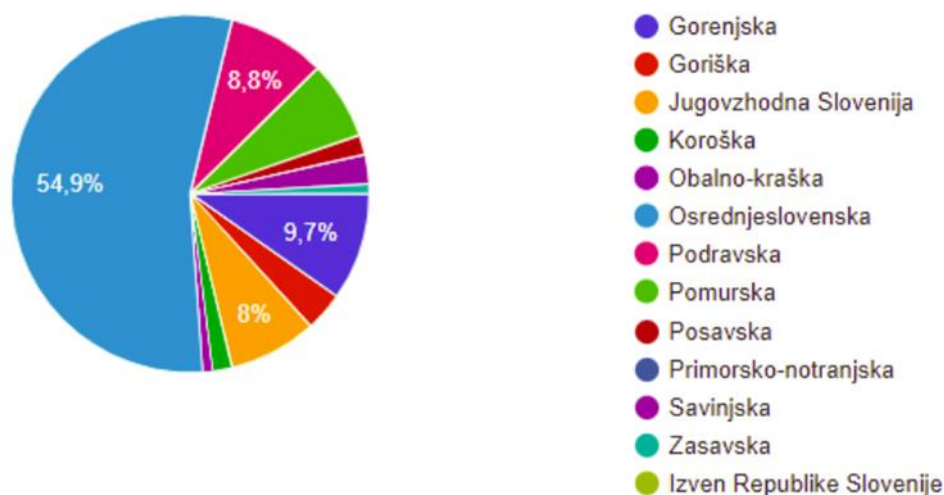
Slika 6: Struktura anketirancev po starostnih skupinah

Največ anketirancev je imelo visokošolsko izobrazbo, sledili so jim anketiranci s srednješolsko izobrazbo, nato tisti z magisterijem. Najmanj so bili zastopani anketiranci z osnovnošolsko in doktorsko izobrazbo (slika 7).

Slika 7: Najvišja formalna izobrazba anketirancev

Večina anketirancev je pripadala Osrednjeslovenski statistični regiji. Po številu so sledili anketiranci iz Gorenjske in Podravske statistične regije ter Jugovzhodne Slovenije. Anketirancev, ki bi prihajali iz Primorsko-notranjske statistične regije ali izven Slovenije ni bilo (slika 8).

Slika 8: Struktura anketirancev po statističnih regijah

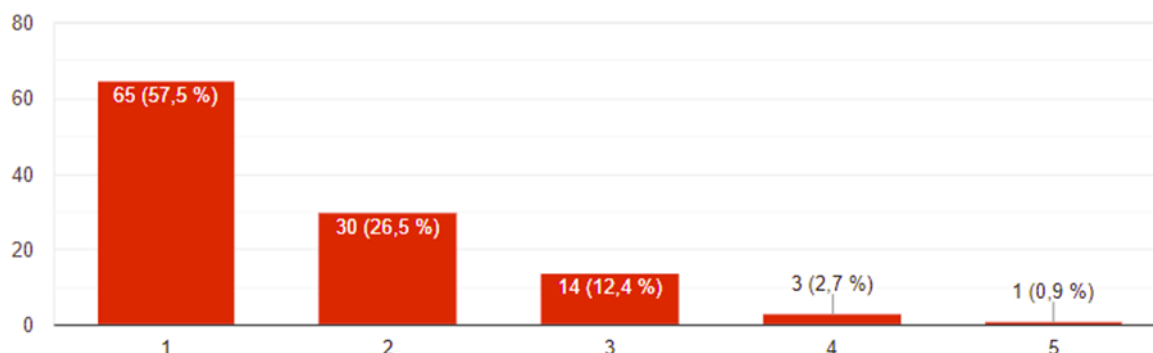
Med anketiranci je bilo 30 slovenistov ali jezikoslovcev (slika 9).

Slika 9: Struktura anketirancev po strokovnjakih in nestrokovnjakih

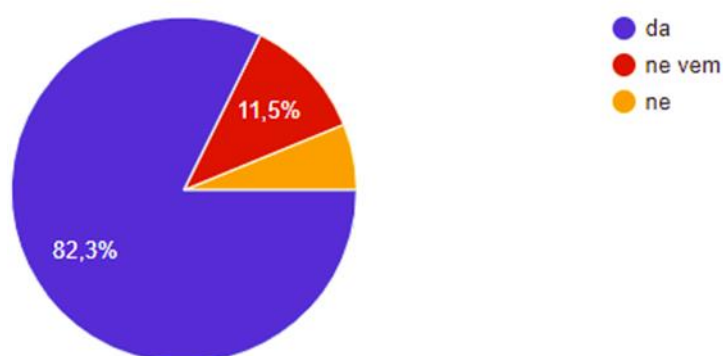
4.2.1 Odgovori na vprašanja o Metelku in metelčici

Največ anketirancev je svoje znanje o Metelku ocenilo z oceno 1, le en anketiranec pa se je ocenil z oceno 5 (slika 10).

Slika 10: Frekvenčna porazdelitev odgovorov na vprašanje: »Kako bi ocenili svoje znanje o Francu Serafinu Metelku na lestvici od 1 do 5?«

Veliki večini anketirancev se zdi trenutni način zapisovanja knjižne slovenščine primeren (slika 11).

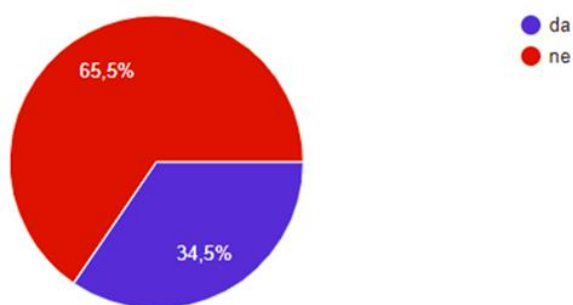

Slika 11: Porazdelitev odgovorov na vprašanje: »Ali se vam zdi trenutni način zapisovanja knjižne slovenščine primeren?«

Anketiranci, ki so nikalno odgovorili na prejšnje vprašanje, so imeli možnost pojasniti, kaj bi spremenili pri trenutnem zapisu knjižne slovenščine. Na vprašanje so odgovorili štirje anketiranci, vsi nestrokovnjaki moškega spola in sicer:

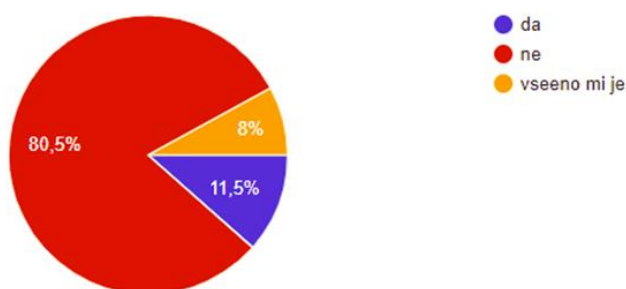
- Uvedba znaka za polglas, abeceda optimizirana za zapis slovenskega jezika, fonetična doslednost pri zapisu.
- Pravila zapisa za prevzete besede.
- Pri nekaterih vrstah uporabe je zapis z zdajšnjimi znaki nepopoln, izgubljajo se bistvene značilnosti določenih specifičnih glasov, ki so sestavni del jezika. Za specifične potrebe bi bilo potrebno uvesti jasnejše in specifične zapise.
- Da se vedno piše, kakor se izgovori.

Večina anketirancev se ni strinjala z zamisljivo, da bi imel vsak glas svojo črko (slika 12).

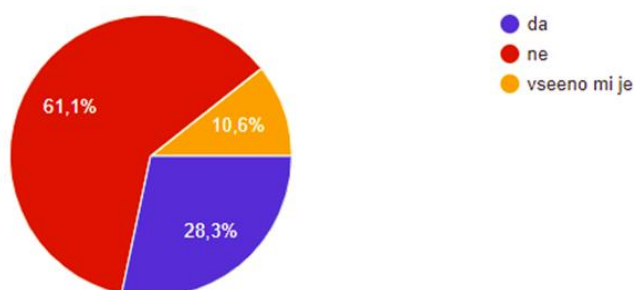
Slika 12: Delež odgovorov na vprašanje: »Ali se strinjate z zamisljivo, da bi imel vsak glas svojo črko?«

Večina anketirancev meni, da se črke metelčice v slovenščini ne bi mogle uporabljati (slika 13).

Slika 13: Delež odgovorov na vprašanje »Ali menite, da bi se lahko črke na sliki (abeceda metelčice) uporabljalo v slovenščini?«

Največ anketirancev ne bi bilo pripravljenih zamenjati pisave v primeru, da bi izboljšala zapis slovenščine (slika 14).

Slika 14: Delež odgovor na vprašanje »Ali bi bili pripravljeni zamenjati pisavo v primeru, da bi izboljšala zapis slovenščine?«

4.2.2 Razlike med strokovnjaki in nestrokovnjaki

Med strokovnjaki je bilo statistično pomembno več žensk, bili so statistično pomembno bolj izobraženi in mejno statistično pomembno starejši (tabela 2).

Tabela 2: Demografski podatki anketirancev in razlike med strokovnjaki in nestrokovnjaki

	Vsi M (95 % IZ)	Strokovnjaki M (95 % IZ)	Nestrokovnjaki M (95 % IZ)	p
Spol	0 (0-0)	0 (0-0)	0 (0-0)	0,005
Starostna skupina	2 (2-3)	3 (2-3)	2 (1-3)	0,055*
Izobrazba	3 (2-3)	3 (3-3)	2 (2-3)	0,003

*Legenda: M – mediana; 95 % IZ – 95 % interval zaupanja; p – verjetnost; * - mejno statistično pomembno*

Tabela 3: Odgovori na vprašanja anketirancev in razlike med strokovnjaki in nestrokovnjaki

Odgovori na vprašanja	Vsi M (95 % IZ)	Strokovnjaki M (95 % IZ)	Laiki M (95 % IZ)	p
1.	1 (1-2)	1 (1-2)	1 (1-2)	SN
2.	1 (1-1)	1 (1-1)	1 (1-1)	SN
4.	0 (0-0)	0 (0-0)	0 (0-1)	SN
5.	0 (0-0)	0 (0-0)	0 (0-0)	0,046
6.	0 (0-0)	0 (0-1)	0 (0-0)	0,054*

*Legenda: M – mediana; 95 % IZ – 95 % interval zaupanja; p – verjetnost; SN – statistično nepomembno; * - mejno statistično pomembno; 1. – Kako bi ocenili svoje znanje o Francu Serafinu Metelku na lestvici od 1 do 5?; 2. – Ali se vam zdi trenutni način zapisovanja knjižne slovenščine primeren?; 4. – Ali se strinjate z zamisljivo, da bi imel vsak glas svojo črko?; 5. – Ali menite, da bi se lahko črke na sliki (abeceda metelčice) uporabljalo v slovenščini?; 6. – Ali bi bili pripravljeni zamenjati pisavo v primeru, da bi izboljšala zapis slovenščine?*

Med strokovnjaki ni bilo pomembnih razlik pri poznavanju Metelka, primernosti načina zapisovanja knjižne slovenščine in pri zamisli, da bi imela vsaka črka svoj glas (tabela 3). Strokovnjaki so se statistično pomembno manj odločali o uporabi metelčice v slovenščini in bili mejno statistično pomembno manj pripravljeni zamenjati pisavo (tabela 3).

Povezanost med demografskimi podatki in odgovori na vprašanja o Metelku in metelčici je bila v večini primerov neznatna in statistično nepomembna (tabela 4). Moški so bili statistično bolj nagnjeni k možnosti uporabe črk metelčice in pripravljenosti zamenjave pisave (tabela 4). Povezanost starostnih skupin in poznavanja Metelka je bila šibka, pozitivna in statistično pomembna, kar pomeni, da so starejši anketiranci bolje poznali Metelka kot mlajši. Zanimivo je, da stopnja izobrazbe ni bila statistično pomembno povezana z nobenimi odgovori na zastavljena vprašanja (tabela 4). Strokovnost anketirancev je bila prav tako šibko, negativno in statistično pomembno povezana z uporabo Metelkovih črk v slovenščini, kar pomeni, da so bili k temu bolj nagnjeni nestrokovnjaki (tabela 4).

Tabela 4: Povezanost med demografskimi podatki in odgovori na vprašanja o metelčici

Odgovori na vprašanja	Spol ρ (p)	Starostna skupina ρ (p)	Izobrazba ρ (p)	Strokovnost ρ (p)
1.	-0,094 (SN)	0,263 (0,001)	0,152 (SN)	0,047 (SN)
2.	0,002 (SN)	0,058 (SN)	0,042 (SN)	0,079 (SN)
4.	0,137 (SN)	0,060 (SN)	0,011 (SN)	-0,005 (SN)
5.	0,212 (0,040)	-0,109 (SN)	-0,079 (SN)	-0,206 (0,045)
6.	0,276 (0,007)	-0,170 (SN)	-0,059 (SN)	-0,199 (0,054)*

*Legenda: ρ – Spearmanov koeficient korelacije; p – verjetnost; SN – statistično nepomembno; * - mejno statistično pomembno; 1. – Kako bi ocenili svoje znanje o Francu Serafinu Metelku na lestvici od 1 do 5?; 2. – Ali se vam zdi trenutni način zapisovanja knjižne slovenščine primeren?; 4. – Ali se strinjate z zamislijo, da bi imel vsak glas svojo črko?; 5. – Ali menite, da bi se lahko črke na sliki (abeceda metelčice) uporabljale v slovenščini?; 6. – Ali bi bili pripravljeni zamenjati pisavo v primeru, da bi izboljšala zapis slovenščine?*

5 RAZPRAVA

Razprava je razdeljena na dva dela. V prvem je predstavljen naš miselni tok ob raziskovanju metelčice. V drugem delu pa so rezultati ankete pojasnjeni in primerjani s temeljni sociolingvistike.

5.1 Metelčica danes

V tem delu smo pojasnili naše odločitve, ki so zapisane v rezultatih.

5.1.1 Črke

Uvedba ločenih črk za zapis ozkih in širokih različic se nam je zdela smiselna, težava pa se je pojavila pri črkah *o*-jevskih, saj obstajajo tri različice in ne dve. Zlahka jih ločimo v besedah: *kozuh*, *kožuha* in *opica*. Metelko je ta srednji *o*, ki ga je definiriral kot nenaglašenega, zapisal z isto črko kot ozki *o*. Takšen zapis črk *o* povzroča zmedo, katere odraz je napačna definicija ozkega *o* na spletnem portalu Slovenska biografija, s katerim upravlja ZRC SAZU.³² Metelkova odločitev posledično krši pravilo en glas ena črka. Ena izmed rešitev bi bila, da bi se dodal še dodatni znak za srednji *o*, a ker ga večina ljudi ne prepozna, bi ta rešitev problem le povečala. Veliko bolj verjetno se nam je zdelo, da bi se Metelkovo pravilo o zapisu vseh nenaglašenih *o* z ozkim *o* opustilo in bi ga nadomestil zapis, ki bi dovoljeval naglašen in nenaglašen široki *o*.

Prej omenjeni srednji samoglasnik se pojavlja tudi pri glasovih *e*. Razlika pri *e* je, da je Metelko pisal široki oziroma ozki *e* skladno. Če se je pojavil srednji *e*, ga je zapisal s tistim *e*, ki mu je bil bliže, ali pa s tistim, ki se pojavi v drugi obliki besede, na primer ob sklanjanju.

Polglasnik *ɐ* bi se zapisoval tam, kjer se dandanes zapisuje le fonetično. Iz tega razloga ga ne bi pisali v končnici nedoločnikov, saj se *-i* v končnici v knjižni slovenščini izgovarja. Prav tako se *-i* izgovarja v nekaterih vzhodnoslovenskih narečjih. Ker se naša metelčica nanaša na moderni jezik, bi se raba polglasnika v arhaičnih oblikah besed opustila in se nadomestila z današnjim zapisom teh besed.

³² Kolarič (1933): Metelko, Franc Serafin (1789–1860).

Uporaba *u* v vseh okoliščinah je po novih oblikah leta 1850 le še bolj utemeljena, saj je takrat uvedena reforma zahtevala zapis *šč*, v primerih kjer je bil prej zapisan *š*.

Pri črkah *l* in *ɫ* smo se znašli v precepu. Lahko bi ločevali med zapisoma dvočrkja *lj* in črke *l*, enako seveda velja tudi za *nj* in *ɲ*, saj obstajajo primeri, kjer bi se zapisa razlikovala po izgovorjavi. To so *kra.l* in *ljubezen*, kjer pri prvem izgovorimo le palatalno različico glasu *l*, pri drugem pa glasova *l* in *j*. Zapis *l* olajša sklanjanje, saj nakazuje spremembo; *kra.l* postane *kra.la*. Vendar je že Metelko ob vseh priložnostih zapisoval *l* in *ɫ*, kakor na primer v srbsčini. Res pa je, da se črka v vseh besedah ne izgovori enako, a lahko s takšnim zapisom oblikujemo preprosto pravilo, ki pravi, da se *l* in *ɫ* izgovorita kot *lj* in *nj* povsod, razen ko sta na koncu besede – takrat se izgovorita palatalizirano. Torej se nam zdi, da bi prevladala slednja uporaba in bi se *l* in *ɫ* pisala v vseh okoliščinah, razen če je beseda zložena, vendar takega primera sploh nismo našli.

Metelkova vključitev dveh ločenih *h* je verjetno najbolj begajoč del njegove slovnice, saj večina Slovencev med njima ne sliši razlike. Tudi tukaj smo opazili dve možnosti razvoja, a začetek obeh je vsaj delna opustitev razlikovanja med grleno in mehkonebno različico. Prva možnost je, da bi se grleni *h* obdržal le še v določenih medmetih (npr. *ha ha*), kjer *h* že tako ali tako služi bolj kot dah, kakor kot polnopraven glas. Mogoče pa je tudi, da bi ga popolnoma opustili in bi vse *h* zapisovali z eno črko. Zaradi tehničnih razlogov in lažje pisave bi bila verjetno v uporabi latinska črka *h* in ne Metelkov *ḥ*. Slednja možnost se nam je zdela bolj verjetna.

Prvi izmed glasov, ki jih Metelko v svoji slovnici ni omenil je *dž*, ki se je v slovenščini pojavil s koncem 19. stoletja in je tako naš najmlajši fonem. Uporabljamo ga predvsem zaradi vpliva tujih jezikov; sprva srbohrvaščine, kasneje pa tudi francoščine in angleščine. Že od začetka njegovega zapisa se pojavlja v zelo redkih in prevzetih besedah, njegova vključitev v slovenščino pa je bila vedno kontroverzna. Če bi se želeli držati Metelkovega načela o prepovedi dvočrkji, nam bi ostali le dve možnosti. Prva je, da bi v abecedo dodali črko za glas *dž*. Druga možnost je izključitev tega glasu iz slovenščine. Odločili smo se za slednjo; na podlagi prej omenjene redkosti glasu v našem jeziku.

Kot se je zgodilo pri besedi 'pižama', pa bi lahko *dž* preprosto pretvorili v *æ* (prevzeto iz angleške besede *pyjamas*),³³ lahko pa tudi v *u*, kakor se je to zgodilo v besedi 'pomaranča'

³³ www.fran.si/iskanje?View=1&Query_pizama?yx/

(izvorno perzijsko *nārandž*).³⁴ Podoben princip se uporablja na primer v ruščini, kjer tujke, ki vsebujejo *h*, pišejo z *g*; *gamburger* namesto *hamburger*. Morda bi bila v nekaterih primerih smiselna uporaba sopomenk: *Ogrska* namesto *Madžarska*, *deževni pragozd* namesto *džungla* (ta beseda je razlog za vključitev *dž* v slovenščino) in *mošeja* namesto *džamija*. Razmišljali smo tudi o uporabi *dʒ* kot dveh ločenih glasov, a bi bila takšna raba na začetku besede neizgovorljiva. Pri tem smo ugotovili, da bi se slovenščina brez glasu *dž* znebila tudi dvoumne izgovorjave pri besedah, kjer *dž* ne označuje dvočrkja, pač pa dve različni črki in dva različna glasova: *podžupan*, *odžagati*, *odžejati se*.

Na tem mestu smo se vprašali, ali slovenščina pozna glas *dz*, ki ga najdemo v besedi *dzeta*.³⁵ Ker se glas pojavi le v redkih besedah (*dzeta* in *Kocbek*)³⁶ in ker ga večina splošnih slovenskih slovníc ne omenja, smo se odločili, da se z njim ne ukvarjamo.

Glede na pogostost dvoustničnega *u* v knjižni slovenščini (in celo večini narečji) nas je presenetilo, da ga Metelko ni vključil v svojo abecedo – verjetno zato, ker gre le za različico fonema *v*, ne pa za samostojni fonem. Zdelo se nam bi smiselno, da bi dvoustnični *u* ter njegovi nezveneči in zveneči različici zapisovali s skupno črko. Okoliščine v besedi pa bi določale ali je glas zvočnik, nezvoneč nezvočnik ali zvoneč nezvočnik, saj so nestrokovnjaku glasovi skoraj enaki.

Tako bi uvedli novo črko, ki je pravzaprav alofon črke *v*. Sprva nismo vedeli katero črko uporabiti. Na prvi pogled se nam je uporaba črke *w* zdela najbolj logična, saj je uporabljen že v fonetični abecedi in celo v nekaterih slovanskih jezikih, kot sta poljščina in slovaščina (sicer za drug glas), a smo hitro opazili, da je preveč podoben črki *u*. Tako smo se spomnili na cirilico, po kateri se je zaradi takratne splošne ideje slovanskega povezovanja zgledoval tudi Metelko. Izbrali smo črko *y*, ki v slovanskih cirilicah označuje glas *u*, črka sama pa spominja na *v*, iz katere dvoustnični *u* izhaja. Poudariti je treba, da se *y* ne piše vsakič, ko ga slišimo, ampak se moramo ravnati po morfonoloških načelih.

Drugi potencialni glasovi, kot npr. *ü* (/y/) uveden v dajncici, se nam niso zdeli primerni za uvedbo v pisavo slovenskega jezika, saj se pojavljajo le v nekaterih slovenskih narečjih.

³⁴ www.fran.si/193/marko-snoj-slovenski-etimoloski-slovar_pomarnca

³⁵ <https://www.fran.si/iskanje?View=1&Query=dzeta>.

³⁶ Laharnar (2014): Korpus govornega jezika in njegova uporabnost za analize govora, str. 30.

5.1.2 Vstavljanje *j* ali *v* med dva zaporedna samoglasnika

Na začetku smo se poskušali držati Metelkovega pravila, da slovenščina nima zeva. Tako smo razmišljali o vseh možnih kombinacijah dveh zaporednih samoglasnikov v besedah in skušali določiti smiselno pravilo za vstavljanje *v* ali *j*.

Ko smo poskušali zapisati pravilo, s katerim bi se Metelko strinjal, smo se spomnili na praslomanščino, kakor so to počeli jezikoslovci in slovničarji v 19. stoletju. Tako smo odkrili slovnični element, ki pred samoglasnike postavlja protezo *j* ali *v*. Ta se pojavi na začetku vsake besede, ki bi se drugače začela s samoglasnikom, v obliki črke *j*, če bi bil ta samoglasnik *a*, *e* ali *i* in v obliki črke *v*, če gre za *u* ali *o*. Tega elementa nismo dobesedno prepisali, saj se zavedamo, da je njegov prvotni namen drugačen, a smo ga vzeli za model obnašanja jezika ter se zgledovali po njem, ko smo se soočali s težavo stika dveh samoglasnikov.

Tabela 5: Vstavljanje *j* ali *v* med vse možne kombinacije samoglasnikov

	a	e	ε	i	ø	o	u
a	a j a	a j e	a j ε	a j i/a j	a v ø	a v o	a y
e	e j a	e j e	e j ε	e j i/j i	e v ø	e v o	e y
ε	ε j a	ε j e	ε j ε	ε j i/ε j	ε v ø	ε v o	ε y
i	i j a	i j e/j e	i j ε	i j i/j i	i j ø/j ø	i j o/j o	i j u/j u
ø	ø j a	ø j e	ø j ε	ø j i/ø j	ø v ø	ø v o	ø y
o	o j a	o j e	o j ε	o j i/o j	o v ø	o v o	o y
u	u j a/y a	u j e/y e	u j ε/y ε	u j i/y i / u j	y ø	y o	u j u

V našem prvem modelu smo soglasnika vstavljali med vse kombinacije samoglasnikov, a smo pri pregledovanju primerov ugotovili, da bi bil to pregrub poseg v jezik, ki ni v skladu s sodobnim jezikoslovjem.

Pri *a*, *e* in *ε* se vrine *j*, kar je skladno s pravili proteze in izgovorjavo besed, ki vsebujejo te kombinacije samoglasnikov. Do prvih sprememb pride pri radikalih samoglasniškega trikotnika, saj pred *u* ne stoji *v*, temveč se združita v *y*, alofon fonema *v*, ki je v izgovorjavi podoben obema; razen pri zaporedju dveh *u*, saj bi bila taka kombinacija neizgovorljiva (tabela 5). Zlitje *i* z *j* je opisal že Fran Levec.

Tabela 6: Vstavljanje *j* ali *v* med vse kombinacije samoglasnikov, kjer sta *o* in *ø* izjemi

	a	e	ε	i	ø	o	u
a	aja	aje	aɛ	aji/aj	/	/	ay
e	eja	eje	eɛ	eji/ji	/	/	ey
ε	ɛja	ɛje	ɛɛ	ɛji/ɛj	/	/	ɛy
i	ija	ije/je	iɛ	iji/ji	ijø/jø	ijo/jo	iju/ju
ø	/	/	/	øji/øj	/	/	øy
o	/	/	/	oji/oj	/	/	oy
u	uja/ya	uje/ye	uɛ/yɛ	uji/yi/ uj	yø	yo	uju

Pri zapolnitvi vrzeli pred *o* in *ø* smo se znašli v dilemi. Če bi se natančno držali pravila, da dva samoglasnika drug poleg drugega ne smeta stati in da se pred oba *o* vstavi *v*, bi bile besede razmeroma popačene (npr. *gevøgraf* namesto *geograf* in *metevor* namesto *meteor*). Morda bi bila to najbolj sistematična rešitev, a smo predvidevali, da bi verjetno prišlo do sprememb, kjer se pred *o* ne vstavlja soglasnika in tako *o* postane izjema, ker ga navadno izgovarjamo bolj ločeno (npr. *kaos*, *panteon* in *poet*). Ta model zapisovanja kombinacij samoglasnikov sledi logičnemu vzorcu, ki temelji na skladnem zaporedju, a izgovorjavo v določenih primerih žrtvuje (tabela 6):

- Izgovorjava besed *aerosol* in *maestro* z vrinjenim *j* je opazno drugačna od današnje izgovorjave.
- *J*, vstavljen med samoglasnika *ea* deluje le v določenih primerih (*ideja* z *j* deluje, *ideal* pa ne).
- Pri kombinacijah *ua* in *uε*, kjer se *u* preobrazi v *y*, pride do izpada zloga ter posledičnega popačenja besede (*Tya-rɛg* namesto *Tu-a-reg* in *dyɛt* namesto *du-et*).

Tudi po popravku je prihajalo do posega v jezik, kakor je napisano v zgornjem odstavku. Zato smo v našem tretjem modelu *j* in *v* vstavljali izključno v primerih, ko to ni imelo vpliva na izgovorjavo (tabela 7). Tako smo prišli do devetih kombinacij, ki jih je definirala že Levec, treh novih in štirih pogojnih kombinacij (*ea*, *ua* in *uε* izgovorjavo spremenijo le delno, kombinacija *uø* pa je še redkejša od ostalih tujk; zasledili smo jo le v besedi *kuomintáng*). Določene kombinacije, ki so v tabeli prečrtane se pojavljajo le pri pregibanju in jih zato nismo upoštevali.

Tabela 7: Vstavljanje j ali v med kombinacije samoglasnikov le, kadar ni vpliva na izgovorjavo

	a	e	ε	i	ø	o	u
a	/	/	/	aji/aj	/	/	ay
e	eja	/	/	eji/ji	/	/	ey
ε	/	/	/	εji/εj	/	/	εy
i	ija	/	/	/	ijø/jø	ijo/jo	/
ø	/	/	/	øji/øj	/	/	/
o	/	/	/	oji/oj	/	/	/
u	uja/ya	/	ujε/yε	uji/yi/ uj	yø	/	/

Legenda: modro okence – definirala Levec; rdeča pisava – pogojna kombinacija

Pri zapisu kombinacij samoglasnikov z uporabo vezaja smo začeli z besedo *priimek*, ki so jo v preteklosti pogosto pisali ločeno, torej *pri imek*. Zaradi ohranitve oblike besede smo se tu odločili, da vrzeli ne polnimo, temveč jo le preskočimo z vezajem. Prav beseda *priimek* nas je usmerila na misel, da bi zaporedje dveh enakih črk – tudi če sta to soglasnika – pisali z vezajem. To bi pripomoglo, da bi lažje ločili dela, iz katerih je sestavljena beseda.

5.1.3 Morfonološko načelo

V tem delu smo dokazali, da lahko slovenščina postane bolj skladna ob uporabi znamenj, kjer se zapis besede skozi pregibanje spremeni. Navadno gre za ustaljene vzorce prehodov med zvonečimi in nezvonečimi nezvočniki ali pa za spremembo z dvoustničnim *u*. Z morfonološkim načelom smo rešili problem med zapisom po izgovoru, pravilom en glas ena črka in morfonološko skladnostjo (etimološko skladnostjo, kakor jo imenuje Metelko). Tako je logično, da se piše *vol'* in ne *vou* oz. *voy*, saj je v ostalih sklonih *l* prisoten, ker pa v imenovalniku za *l* zapišemo zaznamek – apostrof ali opuščaj, vemo, da se je tu zgodila posebnost in se beseda izgovori nekoliko drugače, kakor je napisana. Glede na to, da lahko zaznamke izpustimo, to ni prevelik poseg v jezik.

Med izbiranjem simbola za morfonološko označevanje smo imeli več različnih idej. Želeli smo simbol, ki ne bi preveč izstopal, a bi bil pomensko vseeno opazen. Med prvimi izbirami sta bila ruski trdi znak *ѣ* in mehki znak *ѥ*. To rešitev smo hitro opustili, ker znaka preveč zaznamujeta besedo, četudi se navezujeta na cirilico (kot Metelkove črke). Razmišljali smo

tudi o uporabi drugih slovanskih simbolov (npr. glagoličnih črk), a noben ni bil dovolj preprost in nevpadljiv. Za znak, ki označuje spremembo, smo določili apostrof, ker je zelo praktičen in ne vpliva na prepoznavnost besede ter se v slovenščini skoraj ne uporablja. Rabi se le za označevanje izpuščenih črk – tu bi bila potrebna razločitev. Sicer pa bi ob poglobljeni raziskavi verjetno našli kak boljši znak, ki bi se uporabljal kot zaznamek za spremembe po morfonološkem načelu.

5.2 Anketa

Preučevanje vpliva jezika na družbo in družbe na jezik se imenuje sociolingvistika. William Labov (2001) omeni, da so razred, narodnost (lokalna pripadnost) in spol so trije družbeni dejavniki, ki igrajo pomembno vlogo pri sprejemanju novih jezikovnih pravil ali novega črkopisa. Razred je struktura odnosov med skupinami, kjer so ljudje razvrščeni glede na njihovo izobrazbo, poklic in dohodek. Lokalna pripadnost se nanaša na skupino ljudi, ki si delijo kulturne značilnosti. Vidik spola pa se ukvarja z lastnostmi moških in žensk. Ta delitev na skupine po posameznih dejavnikih prispeva k razlikam v njihovi rabi jezika in pri sprejemanju novih jezikovnih pravil ali novega črkopisa. Labovo načelo zlate dobe trdi, da kakršne koli spremembe glasov in črk (črkopisa) ali slovnic, ki so bile uvedene v govorni skupnosti, sprožijo negativno reakcijo članov skupnosti.³⁷

»Skupnosti se razlikujejo po obsegu stigmatizacije novejših jezikovnih oblik, vendar še nikoli nisem srečal nikogar, ki bi jih pozdravil z aplavzom.«³⁸ Glede na to načelo je očitno, da je treba spremembo v jeziku (nova pravila in črkopis) razlagati kot neskladnost z ustaljenimi normami in da bodo ljudje zavrnilo spremembe v strukturi jezika, ko se jih bodo zavedali.

Med strokovnjaki je bilo več žensk. Menimo, da je temu tako, ker so anketo reševali predvsem osnovnošolski in srednješolski učitelji slovenščine, med katerimi je navadno več žensk. Strokovnjaki so bili tudi bolj izobraženi in to je bilo pričakovano, saj imajo jezikoslovci vsaj visokošolsko izobrazbo. Strokovnjaki so bili mejno statistično pomembno

³⁷ Labov (2001): Principles of Linguistic Change, Vol. 2: Social Factors, str. 514.

³⁸ Labov (2001): Principles of Linguistic Change, Vol. 2: Social Factors, str. 514.

starejši, kar nas tudi ni čudilo, saj jih v najmlajši starostni skupini zaradi visokošolske izobrazbe sploh ni.

Med spoloma so bile opazne razlike; moški so bili bolj nagnjeni k možnosti uporabe Metelkovih črk v slovenščini in bolj pripravljeni zamenjati pisavo v primeru, da bi izboljšala zapis slovenskega jezika. Ta rezultat lahko pojasnimo s pomočjo Labova, ki pravi, da je moški jezik neposreden, nestandarden in agresiven.³⁹ V našem primeru se je najbrž izkazal moški nestandarden jezik, ki je bolj odprt za novosti in spremembe.

Starejše starostne skupine so bolj poznale Metelka. Najverjetneje je temu tako zaradi šolskega sistema, ki je v preteklosti bolj ali bolj podrobno obravnaval tematiko slovenščine v 19. stoletju.

Stopnja izobrazbe v naši raziskavi ni bila statistično pomembno povezana z nobenimi odgovori na vprašanja, čeprav bi po naukih sociolingvistike morala vplivati na odgovore. Za tak rezultat imamo dve pojasnili; ali je tak zaradi naključnega vzorca ali pa vprašanja niso bila zastavljena s pravega sociolingvističnega zornega kota.

Pričakovali smo, da bodo odgovori zelo različni glede na statistično regijo posameznega anketiranca. Predvsem smo računali na neodobravanje metelčice na vzhodu in odobravanje na zahodu države, kakor je temu bilo v 19. stoletju. To bi potrjevala tudi sociolingvistična načela, ki kot enega izmed dejavnikov družbe na jezik in obratno omenja lokalno pripadnost z navezovanjem na narečja. Vendar v rezultatih ni bilo nobenih statističnih povezav med regijami, najbrž zaradi majhnega števila anketirancev v nekaterih regijah in zaradi nesorazmerne porazdelitve anketirancev med Osrednjeslovensko in ostalimi statističnimi regijami.

Vsekakor pa smo v naši raziskavi potrdili Labovo načelo zlate dobe – da je bila (ali pa še vedno je) zlata doba, kjer je bil jezik zapisan v popolnosti in bi ga vsaka sprememba poslabšala. Velika večina anketirancev meni, da je dandanašnji zapis slovenščine primeren, prav tako večina ne bi bila pripravljena sprejeti nove pisave.

³⁹ Labov (2001): *Principles of Linguistic Change*, Vol. 2: Social Factors, str. 515.

6 ZAKLJUČEK

Namen naše raziskovalne naloge je bil odkriti, ali bi se metelčico, črkopis iz 19. stoletja, dalo prilagoditi moderni slovenščini na način, ki ne bi le deloval ampak bi zapis jezika tudi izboljšal ter jezik povzdignil. Vsi izmed nas bi se najbrž strinjali, da je Metelko, čeprav dobro podkovan z znanjem, ustvaril zelo zapleten in težaven črkopis in slovnico. Na pričetku naših raziskav si niti predstavljali nismo, koliko odprtih vprašanj pušča in koliko jih dejansko razreši. Kaže, da je bil eden glavnih argumentov proti metelčici njena izključljivost do nekranjskih narečij in bi njena uveljavitev lahko odvrnila vzhodnoslovenske govorce od skupnega narodnega telesa. Z našo raziskovalno nalogo smo jasno pokazali, da bi metelčica kljub vsem težavam v slovenščini lahko uporabno delovala, če bi jo uvedli ali v 19. stoletju ali pa danes. Toda osredotočenost na pomembnejše elemente slovnice nam je omogočila, da smo skovali sistem, ki je logičen, konsistenten in seveda v duhu Metelkove izvirne stvaritve. Navkljub domačnosti jezika večina anketirancev metelčice danes ne bi odobraval. To nas čudi, saj bi nekatere današnje nejasnosti Metelkov črkopis odpravil. Najbrž temu botruje strah pred novim ali zgolj nelagodje ob večjih spremembah.

Naša naloga ni rešila vseh težav, saj jih je Metelko spregledal ali pa so se pojavile pozneje med razvojem jezika. Zagotovo je ostalo še veliko odprtih vprašanj kot so:

- standardiziran način zapisovanja tujih imen in prevzetih besed,
- prilagajanje jezika vsem narečnim skupinam, še posebej vzhodnoslovenskim,
- olepšava in optimizacija morfonološkega označevanja,
- poglobljena raziskava v vplive uvedbe metelčice na besedišče slovenščine; npr. potencialen odmik od izposojanja iz srbohrvaščine,
- vpliv pisave (npr. metelčice, če bi se uporabljala od 19. stoletja naprej) na razvoj govorjenega jezika,
- uporaba Metelčice v informacijsko-komunikacijski tehnologiji, še posebej ker danes Metelkovih črk ni v standardih za kodiranje znakov v računalništvu.

Vsekakor bi bila za uradno uvedbo metelčice potrebna še obilica raziskav in pogled širše slovenske jezikoslovne stroke ter predvsem ljudi, ki bi takšno pisavo tudi vsakodnevno uporabljali.

7 SEZNAM LITERATURE

AHAČIČ, K. (2015). Slovenske slovnice in pravopisi, različica 1.0. Prevezeto 1. 3. 2021 s spletne strani: <https://www.fran.si/slovnice-in-pravopisi/>.

BAJC, M. (2005). Razvoj pisave na slovenskih tleh skozi stoletja. Diplomsko delo, Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Naravoslovnotehniška fakulteta.

KOLARIČ, R. (1933). Metelko, Franc Serafin (1789–1860). Slovenska biografija. Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU. Prevezeto 1. 3. 2021 s spletne strani: <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi363425/>.

LABOV, W. (2001). Principles of Linguistic Change : Volume 2: Social Factors. Oxford: Blackwell Publishers Ltd.

LAHARNAR, A. (2014). Korpus govornega jezika in njegova uporabnost za analize govora. Diplomsko delo, Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.

METELKO, F. S. (1825). Lehrgebäude der slowenischen Sprache im Königreiche Illyrien und in den benachbarten Provinzen : nach dem Lehrgebäude der böhm. Sprache des Hrn. Abbé Dobrowsky. Ljubljana: Leopold Eger.

METELKO, F. S. (1830). Slowenische Sprachlehre : ein Auszug aus dem Lehrgebäude der slowenischen Sprache im Königreiche Illyrien, für Anfänger, Lehramts-Präparanden und Lehrer an den slowenischen Volksschulen. Ljubljana: Joseph Blasnik.

METELKO, F. S. (1830). Številstvo za slovénke šóle po zes. kralj. dęržávah. Ljubljana: Joseph Blasnik.

METELKO, F. S. (1834). Berilo sa male shóle na kmétih po z.k. Estrajshkih dershavah. Dunaj: v salógi zes. kralj. bukvárnize sa Shólske Bukve per Sv. Ani v' Janesovih ulizah.

MUGERLI, A. (2010). Slovenski črkopisi. Diplomsko delo, Nova Gorica: Univerza v Novi Gorici, Fakulteta za humanistiko.

PEĆANAC, D. (2016). Položaj slovenščine v drugi polovici 19. stoletja. Diplomsko delo, Maribor: Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta.

POGORELEC, B. (2011). Zgodovina slovenskega knjižnega jezika. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU in Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.

SNOJ, M. (2015). Slovenski etimološki slovar. Prevezeto 1. 3. 2021 s spletne strani: www.fran.si.

ŠTIH, P., SIMONITI, V., VODOPIVEC, P. (2016). Slovenska zgodovina. Ljubljana: Modrijan.

Metelčica. Prevezeto 1. 3. 2021 s spletne strani: <http://www2.arnes.si/~mpavle1/mete.html>.

8 PRILOGE

8.1 Besedilo pripovedke *Bela kača s kronico v sodobni metelčici*⁴⁰ ter v slovenici

BELA KAČA S KRONIČO

Bila je kmetinja in je imela majhne otroke. Hodila je na pole delat, otroke pa je pučala doma ter jim y skledo dajala mleka, da medtem niso bili lajni. Yselecj so yse pojedli, zato jih je mati hvalila, da so pridni.

Otroŋ'i pa so rekli:

— Saj ne jemø sami, k nam hodi tudi lep ptiček jest.

Mati si je mislila, da prihaja kakšna mačka in je 3 otroke. Vendar se ji je udno zdelo, da otroŋ'i pripovedujejo ø lepem belem ptičku. Hotela se je prepričati, kaj je. Skrila se je tedaj y hišo in postavila otrokom mleko y večji kakor po navadi ter čakala, kaj bo.

Kmalu se je privila izpod mize bela kača 3 lepø krono na glavi ter se zvila najmlajšemu y naročje. Mati je bila ysa trda ød strahu. Otroŋ'i pa so božali in gladili lepega ptička. Ko se je kača najedla, je stresla lepø kroniço 3 glave in se spet izgubila y lukno.

Berø ko je kača izginila, je mati skočila y večø in spravila otroke na varno; seveda ni pozabila pobrati tudi krone. Dala jo je y skrinø, kjer so imeli prejø. Ded je pozimi prejø vil'. Yso zimø je vil', pa je ni mogel' poviti. Žena si je mislila:

— Kaj neki more to biti? Morda ima krona takø moy? Zato so dali krono proč in kmalu je bila preja povita. Nato so dali krono y æito, pa ni nikdar powlo y nihøvi kači.

Tako so devali kroniço tudi k drugim rečem in y kratkem času si je hiwa tako opomogla, da je bila najpremožnejša y vasi.

Imeli so kroniço tako doygo, dokler je bil' pri hiwi tisti rod, ki je 3 belo kačo prijazno in lepo raynal'.

⁴⁰ Besedilo je bilo pripravljeno z vnašalnim sistemom ZRCola (<http://zrcola.zrc-sazu.si>), ki ga je na Znanstvenoraziskovalnem centru SAZU v Ljubljani (<http://www.zrc-sazu.si>) razvil Peter Weiss.

BELA KAČA S KRONICO

Bila je kmetica in je imela majhne otroke. Hodila je na polje delat, otroke pa je puščala doma ter jim v skledo dajala mleka, da medtem niso bili lačni. Vselej so vse pojedli, zato jih je mati hvalila, da so pridni.

Otroci pa so rekli:

— Saj ne jemo sami, k nam hodi tudi lep ptiček jest.

Mati si je mislila, da prihaja kakšna mačka in je z otroki. Vendar se ji je čudno zdelo, da otroci pripoveduje-jo o lepem belem ptičku. Hotela se je prepričati, kaj je. Skrila se je tedaj v hišo in postavila otrokom mleko v veži kakor po navadi ter čakala, kaj bo.

Kmalu se je privila izpod mize bela kača z lepo krono na glavi ter se zvila najmlajšemu v naročje. Mati je bila vsa trda od strahu. Otroci pa so božali in gladili lepega ptička. Ko se je kača najedla, je stresla lepo kronico z glave in se spet izgubila v luknjo.

Brž ko je kača izginila, je mati skočila v vežo in spravila otroke na varno; seveda ni pozabila pobrati tudi krone. Dala jo je v skrinjo, kjer so imeli prejo. Ded je pozimi prejo vil. Vso zimo je vil, pa je ni mogel poviti. Žena si je mislila:

— Kaj neki more to biti? Morda ima krona tako moč? Zato so dali krono proč in kmalu je bila preja povita. Nato so dali krono v žito, pa ni nikdar pošlo v njihovi kašči.

Tako so devali kronico tudi k drugim rečem in v kratkem času si je hiša tako opomogla, da je bila najpremožnejša v vasi.

Imeli so kronico tako dolgo, dokler je bil pri hiši tisti rod, ki je z belo kačo prijazno in lepo ravnal.

8.2 Anketa

1. Kako bi ocenili svoje znanje o Francu Serafinu Metelku na lestvici od 1 do 5?

najmanj 1 2 3 4 5 *največ*

2. Ali se vam zdi trenutni način zapisovanja knjižne slovenščine primeren?

- da
- ne vem
- ne

3. Če je bil vaš odgovor na prejšnje vprašanje nikalen, kaj bi spremenili pri trenutnem zapisu knjižne slovenščine?

4. Ali se strinjate z zamislijo, da bi imel vsak glas svojo črko?

- da
- ne

5. Ali menite, da bi se lahko črke na sliki uporabljalo v slovenščini?

ŋ ɥ ʒ ɛ ɦ ʟ ɴ ɵ ʋ ɥ ʒ æ ʏ

- da
- ne
- vseeno mi je

6. Ali bi bili pripravljeni zamenjati pisavo v primeru, da bi izboljšala zapis slovenščine?

- da
- ne
- vseeno mi je

7. Označite spol.

- moški
- ženski

8. V katero starostno skupino spadate?

- do 20 let
- 21–40 let
- 41–60 let
- 61 let in več

9. Kakšna je vaša najvišja dosežena formalna izobrazba?

- osnovnošolska
- srednješolska
- visokošolska
- magisterij
- doktorat

10. Označite.

- Sem slovenist/-ka oziroma jezikoslovec/-ka.
- Sem nestrokovnjak/-inja na področju slovenščine ali jezikoslovja.

11. Kateri statistični regiji pripadate?

- Gorenjska
- Goriška
- Jugovzhodna Slovenija
- Koroška
- Obalno-kraška
- Osrednjeslovenska
- Podravska
- Pomurska
- Posavska
- Primorsko-notranjska
- Savinjska
- Zasavska
- Izven Republike Slovenije